

drugem prostoru, v muzeju ali v kaki drugi zbirki. Za udejstvovanje označenega načelnega naziranja se nudi centralni komisiji v slovenskih pokrajinah več gradiva, kakor ga je bilo pričakovati pred par desetletji; zlasti starih fresk se še vedno katera nanovo najde pod beležem.

Kdor je vajen modernih slik, renesančnih ali baročnih, v katerih so obvladali umetniki z neposrednimi študijami po narodi težkoče oblikovanja in ki s tako narodni zunanosti več ali manj prikladno predstavo olajšujejo sprejemnost gledalca, tak opazovalec bo občutil ob prvem pogledu na gotsko fresko veliko naivnost predstave, pa tudi nedostatnost in pomanjkljivost obrazovanja te ali one podrobnosti, n. pr. perspektive, anatomije in gubovanja oblačil.

IZ CERKVE SV. URHA PRI KRIŽNI GORI

Vpoštevaj naj pa, da se takih nedostatkosti niso zavedali in da jih niso občutili ne stvarilci, ne tedanji gledalci umetnin. Našel bo v predstavah neposredno in jasno izražanje povesti ali vsebine brez vsakega naglašanja postranskih umetniških teženj, n. pr. po briljantnem koloritu, po dekorativnosti ali po zanimivi izpeljavi svetlobnih zadač (chiaroscuro = svetlotemno); našel bo, da se je stvaritelj vtopil brez vsakega ponašanja resno in z živim prepričanjem v svojo nalogo in ji posvetil vse svoje zmožnosti; in razjasnila se mu bo ona glavna umetniška kakovost, ki ji pravimo „notranja resničnost,“ poleg umerjenosti in duševnega ravnotežja.

K besedi „nedostatnost“, „pomanjkljivost“ moram opomniti, da nobena slika ne podaja cele prirode ali prirode v celoti, ampak le naziranje slikarja o narodi; mi vidimo, kako učinkujejo poedini narodni pojavi na umetnikov razum in na njegovo dušo; tako bi se mogla imenovati sleherna slika „nedo-

statna“, ker nobena ne podaja cele prirode. „Nedostatnosti“ sodobne produkcije v označenem drugem zmislu se ne zaveda občinstvo, še manj pa producenti, ker je prav sodobno naziranje pravec za umetnost — dokler ne pridejo druge umetniške vrline na površje in ne prodrejo do obče veljave. To dokazuje prezirljivo in omalovaževalno poznejše ocenjanje umotvorov iz polpreteklega časa, ki so bili ob postanku sloviti ali celo epohalni; kako temeljito se je prezirala še pred malo leti cela baročna doba, sedaj pa jo stavljajo v polno veljavo poleg drugih. Kdor ni zaprisežen na kako „ožje“ umetniško naziranje in zmožen vpoštevati dobo in „milieu“ umetnin, mu bodo nudile gotske slike umetniškega užitka posebne vrste.

Umetnikom baročne dobe se priznava, da so znali z veliko iznajdljivostjo izbirati prostor za stavbe, bodisi za gradove, samostane, za cerkve ali palače; njih zgradbe polno uveljavljajo ne samo svoje stavbnoumetniške vrline, temveč so tudi zanimiv kras svoje okolice. Imeniten zgled za to je med drugimi samostan v Klosterneuburgu blizu Dunaja in Karlova cerkev na Dunaju, cerkev in samostan v našem Velesovem itd. Prav zdaj se vrši oster boj za ohranitev ne Karlove cerkve same, ampak za ohranitev njenega krasilnega učinka na okolico proti brezobzirni zahtevi nove dobe, ki hoče izkoristiti svet v bližini cerkve za moderne stavbe. Ta spretnost, s katero so znali izbrati stavbi najbolj prikladni prostor, ta dekorativni talent

se kaže pravtako pri naših večjih in manjših cerkvah iz gotske dobe; pri večjih cerkvah opazujemo to brez izjeme, ker po vaseh niso bili vezani z nekdanjo tesnobo mestnih hiš, ulic in trgov. Dekorativni obzir je tudi vzrok, da je cerkev tolikrat nekoliko oddaljena od vasi; prostor za naselbino so izbrali primerno gospodarskim zahtevam, za cerkev pa tam, kjer se „od vseh strani lepo vidi“.

Cerkvica sv. Urha pri Križni gori

(fara Stara Loka) jasno kaže omenjeno dekorativno načelo. Stoji ob turistom priljubljeni poti Kranj—Sveti Jošt—Planica—Škofja Loka in nudi najlepši razgled čez gorenjsko ravan in čez Selško dolino. Samotna cerkvica je oddaljena pičlo četrto ure od vasi, ki leži na solčni strani malo nizdol gorskega hrbta, po katerem se vije pot. Kdor si hoče ogledati cerkev, ki je navadno zaprta, naj se potrudi v vas do cerkov-